

TAIPING-OPPRØRERNE OG DERES RELIGION

av

STEN BUGGE

Kina, som under manchukeiserne Kanghsi og Chienlung hadde hatt en storhetstid, rystet i midten av 1800-årene i sammenføyningene. I nordvest og sydvest rørte muhammedanerne på seg. Årene 1856—60 var Peking-regjeringen i krig med England og Frankrike. Ved freden måtte Kina gå med på å anerkjenne stormaktene som likeverdige og bl. a. tillate innførsel av opium og misjon. I nordre Midt-Kina var opprørske hemmelige selskaper på ferde. Og 1850—64 var store deler av Sentral-Kina i hendene på taipingene med deres hovedstad i Nanking. Taipingene bygget på en religion som kan føres tilbake til *en* manns visjonære opplevelser. Det er disse vi også skal befatte oss med, selv om vi må ta med noe om den alminnelige historie fra denne tiden. Taipingene ble komplett utslettet, og til tross for nærheten i tid er det adskillig usikkerhet tilstede om detaljer og vurderinger ved deres historie.

Vår beretning begynner med 1830-årene. Da var Kina ennå et lukket land for utlendinger. Manchu-dynastiet, representert av keiser Tao Kuang satt med makten. Den første krig med utlendingene, den såkalte opiumskrig, kom under ham (1840—42). Den endte med freden i Nanking, som medførte at fem traktathavner ble åpnet for utenlandsk handel. Den katolske kirke hadde da i flere hundre år vært etablert i Kina, men førte nå en tilbaketrukket tilværelse, undertiden forfulgt og plaget av staten. Protestantisk misjon var begynt i 1807 med Robert Morrison. Han døde i 1834, før Kina var offisielt åpnet. Vi skylder Morrison blant annet den hele oversettelse av Bibelen og det første kinesisk-engelske leksikon. Men bare et fåtall kinesere var blitt døpt av ham eller hans medarbeidere. En av de døde het Liang Ah-

fah. Han var boktrykker av fag, og er visstnok den første ordnerte evangelist. Han hadde bl. a. forfattet en bok: «Gode ord til formaning for tiden.» Den inneholdt betraktninger, prekener og sitater fra Det gamle og Det nye testament, omtalte skapelsen, syndfloden, Sodoma, bergprekenen, Kristi liv og visstnok også kap. 21 av Johannes' Åpenbaring. Det var denne bok som øyensynlig skapte forbindelsen mellom taipinglederen og kristendommen.¹

Denne mann het Hung Hsiu-chüan. Han tilhørte hakka-folket og var født i 1813 i landsbyen Hwahsien, ikke langt fra Kanton, som den yngste av tre brødre. Familien var bønder. Da Hung var en oppvakt ung mann, satset familien på ham, med håp om at han skulle få en akademisk grad og komme inn i embetsverket. Etter å ha kvalifisert seg i hjemmedistriktet, prøvet han gjentatte ganger å passere den offentlige eksamen som holdtes i provinsbyen Kanton, men uten hell.

Under eksamenen i 1834 (eller 1836) ble det på gaten gitt Hung et sett med kristne bøker som han tok imot uten å lese dem. Vi er her ved et av de springende punkter. Har han løselig bladet gjennom dem uten å oppfatte noe av innholdet, eller har han ubevisst oppfattet noe av det? Han tok dem ihvertfall med hjem og la dem blant sine andre skrifter. Året etter, 1837, forsøkte han igjen å ta eksamen, men uten hell. Skuffelsen over dette, og kanskje andre årsaker, gjorde at han kom syk hjem, mer eller mindre bevisstløs. Han våknet en gang først og sa på god kinesisk vis til sine foreldre:

«Mitt liv nærmer seg slutten. Akk, hvorfor har jeg så dårlig gjengjeldt eders kjærlighet og omsorg! Aldri skal jeg få et navn som vil kaste glans over mine foreldre» (Hamberg).

Han falt så tilbake i sengen og var som død. I denne tilstand hadde han en rekke visjoner. Den som vel må forstås som den første, beskriver han selv etter den kinesiske tekst (Yeh-shih) slik:

«Først drømte jeg at en drake, en tiger og en hane kom inn i huset, og etter dem mange mennesker i skjønne drakter og de spilte en himmelsk musikk. De løftet meg opp på en bære-

¹ Et eksemplar finnes i London Missionary Society's arkiv (Foster).

stol og førte meg bort til et sted hvor jeg så mange menn og kvinner kledd på gammel vis. Da de så jeg kom, hilste alle på meg. En gammel kone drog meg raskt ned til en elv og badet meg. Etterpå kom jeg inn i en hall hvor de åpnet mitt bryst med en kniv og tok ut mitt hjerte og byttet det om. (I et par oversettelses føyes det til: uten å etterlate noen merker.) Hallen inneholdt svært mange tavler (med tankesprog) som formante folk til å være gode. Etter å ha sett nøye på dem, gikk jeg inn i en annen hall hvor en gammel mann med gyldent hår og skjegg og i en sort kledning satt på et høyt sete. Så snart han så meg komme inn, kalte han meg til seg og sa til meg: Alle verdens mennesker er skapt av meg. De eter min mat og kler seg i mine klær. Men blant dem finnes det ingen som i sannhet vil elske og ære meg. Jeg vil at du ikke skal gjøre som de. Deretter ga han meg et sverd og et segl til å overvinne djevelen med, og advarte meg mot å misbruke det (sverdet) blant brødre og søstre. Han ga meg også en gul frukt. Jeg bet i den. Smaken var skjønn. Jeg bøyet meg så i en usigelig ærefrykt og tok avskjed etter beste evne. Den gamle trøstet meg (og sa): Må det gå deg godt! Jeg skal, når du er i dypeste nød, hjelpe deg. Jeg bøyet meg så igjen og reiste meg.»

Etter Hambergs fremstilling begynte Hung straks å formane de andre tilstedeværende i hallen. Den gamle sa: «Hung vil overta dette verv.» Han førte Hung ut og lot ham se ned og sa: «Ser du jordens beboere. Deres hjerter er fordreiet hundrefold.» Hung så da så megen ondskap at hans øyne ikke kunne tåle det og hans munn ikke si det. Grepet av stor vrede sto han plutselig opp fra sin seng, tok på seg sine klær og sa til sin far: «Den gamle i himmelen har befalt at alle mennesker skal hylde meg og alle skatter komme til meg.»

Han hadde flere visjoner og så da ofte en middelaldrende mann som han kalte sin eldre bror. Denne mann belærte ham hvordan han skulle handle, og hjalp ham med å tilintetgjøre demonene. Han traff også gamle vismenn og hørte en gang Den gamle bebreide Konfusius at han ikke hadde gjort ham kjent i de klassiske skrifter. Konfusius erkjente med skam sine synder.

(Dette tror jeg er en slags «litterær visjon» som er kommet til senere.)

Hans nærmeste hadde, forståelig nok, en mistanke om at han var sinnsvak. Men han ble etterhånden som før, og til tross for styrken i de første visjoner bleknet de etterhånden, og han begynte rolig sitt arbeid som skolelærer. Den eneste virkning man iakttok, var forandringen fra en glad ung mann (han var da 24 år) til en alvorlig, verdig lærer. Slik gikk noen år til 1843. Han forsøkte igjen forgjeves å klare eksamen. I denne tiden kom Kinas første krig med England (opiumskrigen). Han må ha hørt om den, men det er ingen omtale av den i hans historie.

Men i 1843, da en slektning, enten fetter eller svoger, en dag gikk over hans boksamling, fant han boken av Liang Ah-fah og spurte hva den inneholdt. Hung svarte at det visste han ikke. Slektingen ba om å få låne den, kom tilbake etter noen dager og oppfordret Hung til selv å lese den. Virkningen var øyeblikkelig og overveldende. Han så sammenhengen mellom innholdet og hans tidligere visjoner. Den ærverdige gamle var ingen annen enn Jehova, Gud, og Jesus var hans eldre sønn, og Hung hans yngre bror og fra overbevisningen om dette vaklet han aldri til sin siste stund.

Både Hung og slektingen, som het Li, var umiddelbart overbevist om sannheten av de skrifter de hadde lest, og som resultat døde de hverandre. Og Hung begynte å bringe sitt budskap ut blant folk. De første konvertitter var en nabo, en høyt begavet mann ved navn Feng Yün-shan, og en fetter av Hung, Hung Yin, (som er Hambergs kilde til Hungs første historie). Begge hørte siden til lederne i taipingriket. De kastet bort alle gudebilder og de konfusianske tavler og ble døpt. De eneste kristne skrifter de hadde, var etter alt å dømme Liang Ah-fahs bok.

Da de møtte motstand på hjemstedet, blant annet på grunn av deres innstilling til de lokale religioner, besluttet Hung og Feng Yün-shan seg til å bringe budskapet vestover. De dro til nabo-provinsen Kwangsi, hvor de ble vennlig mottatt av en slektning av Hung. Etter en stund kom de til å skille lag. Feng Yün-shan slo seg ned på «Tistelfjellet» og opprettet mange samfunn

av nye tilhengere. Hung selv dro hjem og tok opp undervisningen igjen, mediterte og skrev pamfletter. Mens han holdt på med dette kom en kinesisk predikant til Hwahsien. Han hørte om Hung og det som var foregått. Hung dro derfor, etter innbydelse, til Kanton og kom for første gang i forbindelse med protestantisk misjon representert av baptisten Isachar Roberts. De var sammen to ganger, men Hung ble ikke døpt og kom ikke i noen organisk forbindelse med misjonen. De skiltes imidlertid i god forståelse. Han hadde da med seg en regulær bibel. Hung dro så igjen vestover for å treffe Feng Yün-shan. De gikk om hverandre, og det tok noen tid, under hvilken Feng Yün-shan var arrestert, før de kom sammen. De nye samfunn som var blitt dannet, ble kalt «Shangti hui», «Shangti-forsamlinger». Blant tilhengerne hadde det vært en intens åndelig bevegelse. Under samværene var deltagerne undertiden blitt hensatt i ekstase, og under disse kom de med formaninger, profetier og tuktede ord. Ofte var ordene, som kunne være uttalt rytmisk, uforståelige. Undertiden skjedde vidunderlige helbredelser. Og det var fremstått et par ledere Yang Siu-ch'ing og Hsiao Ch'ao-kwei. Den første av disse talte gjerne i «Faderens navn», senere opptrådte han også som representant for Ånden («the Comforter»), mens Hsiao talte i Jesu navn. Overfor alle disse religiøse uttrykk og bevegelser kom Hung med en vurdering. Noe ble erklært ekte, annet falskt, men ikke med noen total nedvurdering av andres syn og erfaringer i likhet med hans egne.

Områdene hvor de befant seg, var nå plaget av banditter og røvere, og befolkningen måtte organisere seg til forsvar. Shangtilbederne gjorde det samme. Og det kan være at her ligger den mer tilfeldige begynnelse på deres militære organisasjon. Men de hadde jo også gitt uttrykk for sitt forhold til de gamle religioner ved ødeleggelse av templer og gudebilder. Dette måtte før eller senere bringe dem i konflikt med de stedlige autoriteter, og i 1848 gjorde de i denne forbindelse i kamp mot øvrigheten noen erfaringer om hjelp og befrielse som de måtte tilskrive en guddommelig intervensjon. På denne tid kom det også tydeligere frem at Hung så det som sin oppgave å omstyrte det regjerende

dynasti, Noe som det jo ble mumlet mye om blant alle kinesere, uten at det ble tatt særlig alvorlig i Syd-Kina.

I 1850 finner vi da Hung med Feng Yün-shan tilbake i Kwang-si. (Hungs hjemsted i Kwangtung synes å ha ligget utenfor deres felt.) Her samlet Hung omkring seg de fleste av dem som siden sto som ledere av bevegelsen.

Nå våknet også regjeringen til ytterligere å forstå at her dreiet det seg om mer enn en lokal røverbande og et hemmelig selskap, og keiserlige tropper, også fra andre provinser, ble dirigert mot taipingene. Vi kan ikke her i detalj angi de forskjellige militære operasjoner som fulgte. Hvor store styrker regjeringen rådet over er det vanskelig å si. Taipingene selv med kvinner og barn talte 37 000 personer, med en aktiv militær styrke på ca. 5 000 mann. De ble hardt presset, men det lyktes dem å komme seg løs og ta sin tilflukt til byen Yungan. Her organiserte de seg med et nytt dynasti, som ble kalt «Tai ping tien kuo» (Den store freds himmelske rike), med Hung Hsiu-chüan som «den himmelske konge», (ikke keiser). Foruten andre embetsmenn hadde Hung muligens fått en medregent, med titelen eller navnet «Tien-teh» («Himmelsk dyd»). En ny kalender ble også antatt, med 366 dager i året, og med måneder på 30 og 31 dager.

Imidlertid var de blitt angrepet og hardt presset av regjerings arméer. De manglet også, ser det ut til, både ammunisjon og mat. De brøt da ut av Yungan, (forfulgt av regjeringstroppene gjennom fjellene) og her mener noen historikere at Hungs medregent ble tatt til fange. Men at de, tross fiendenes store overmakt, kunne unnsnippe, så de som et tydelig Guds under. De kom til å tro seg uovervinnelige, og deres fanatiske innstilling vokste, mens forståelsen for deres oppgave som statsdannere avtok. De nevnte begivenheter foregikk i februar 1852.

Taipingene dro så nordover og prøvet å ta provinshovedstaden Kweilin, men uten hell. De vendte seg deretter nordover mot Hunan. De var nå ikke lengere en håndfull banditter, men som Hail sier, «en nasjon på marsj mot sitt fjerne hjem». På veien ned i Hunan falt Feng Yün-shan, som nok var den dyktigste og mest fornuftige av Hungs hjelpere, den som vel også hadde de

mest langsiktige mål. Hung lot en annen av sine hjelpere, Hsiao, med «dødsbataljonen», angripe hovedstaden i Hunan, Changsha. Beleiringen varte i over 80 dager, og under dette ble Hsiao, «Vestens konge», drept av et kanonskudd fra muren. (Denne kanon ble ennå i min tid i Kina, ca. 1912, ofret til.)

Beleiringen ble oppgitt, og taipingene satte ut mot nordvest, gjennom det område som siden kom til å danne Det norske misjonsselskaps misjonsfelt, gjennom Ningsiang til Yiyang, hvor de kom over tusentalls båter, som de tok og seilte på nedover til Yangtze-kiang. På veien falt alle byene de kom forbi, som modne frukter i deres hender, tildels med store militære forråd: Yochow, Wuchang, Hankow, Anking etc. til Nanking som de stormet i 1853, og gjorde til sin hovedstad i 11 år.

Taipingene tok det med ro en stund, men samme år som de tok Nanking, dro en armé nordover for å gjøre ende på manchu-dynastiet. De slo også nå de keiserlige tropper, og nådde til ca. 50 kilometer fra Tientsin og faretruende nær Peking. Her ble de dog stanset av de keiserlige arméer som besto bl. a. av mongolske hjelpetropper. Taipingene ble så gradvis drevet sydover og måtte slå seg til ro med sitt herredømme i Yangtzedalen, som de beholdt ennå i ti år (til 1864). I denne tiden nærmet de seg også Shanghai, hvor en annen opprørsstyrke hadde tatt makten i den kinesiske bydel, altså ikke i den utenlandske. Her ble allikevel utlendingene engasjert. De var frem for alt oppsatt på å holde den dyrebare handel gående, og vi får den tragikomiske situasjon at mens England og Frankrike var innviklet i krigen med regjeringen i Peking, så hjalp og støttet utlendingene det samme styre i Shanghai. På denne tid dukket også den statsmann og militære leder opp som organiserte kampen mot taipingene etter at det hadde vist seg at de regulære tropper var uten nytte. Hans navn var Tseng-Kuo-fan. Han og hans hjelper, Li Hung-chang, har ment at de som kinesere tross alt var bedre tjent med det vakkende manchu-dynasti enn med den nye bevegelse som representerte så mye av det de avskydde. De har, i likhet med sine landsmenn, hatt vansker med å se forskjellen mellom taipingene og den religion de nå var blitt tvunget til å åpne landet for

gjennom freden i 1860. Etter mange omvekslinger presset de taipingene tilbake og tok tilsist Nanking i 1864.

Før dette skjedde, hadde det foregått mange rivninger og utrensninger innen de styrende kretser i Nanking. En av de beste av de «konger» vi møter mot slutten av denne tiden, har etterlatt oss en beretning om den. Han går under betegnelsen Chung wang. Han sier at Hung hadde mistet all sans for realiteter, selv om han hadde bevart en urokkelig tro på sitt kall og en guddommelig beskyttelse. Men han hadde trukket seg meget tilbake til sin residens med sitt harem, som han i likhet med alle regulære keisere hadde. Synet på dette var, kan vi vel si, gammeltestamentlig, og har tydeligvis kunnet forenes med taipingenes strenge krav om et sedelig liv. Da byen falt, tok Hung sitt liv. Hans eldste sønn kom seg ut av byen, hjulpet av Chung wang, som overlot ham sin gode hest. De ble begge snart tatt og henrettet, Chung wang etter først å ha skrevet en lengere beretning om sine opplevelser.

Det er åpenbart at taipingene ikke hadde formådd å bygge opp en regulær stat med et samfunn som funksjonerte sosialt og økonomisk. De var et krigerfolk, og deres hovedstad var en stor leir. Herfra dro de jevnlig ut for å skaffe seg ved plyndringer de nødvendige forråd. De tok den samme by en rekke ganger, og overlot den så igjen til de keiserlige. Over alt hvor de kom, gjennomførte de sin fanatiske kamp mot alt avguderi, og etterlot en rekke ødelagte templer og alterruiner som man ennå i min tid kunne finne i Yangzedalen. Etter hva man har påstått, skal 20 millioner mennesker ha mistet livet i dette opprør. Og det er vanskelig for oss nå å se at det ble noe igjen av åndelige eller timelige goder da det var over.

Når vi så skal se noe nærmere på taipingenes religion, tar vi til utgangspunkt et lite skrift. Det heter «San tze ching», det vil si «tretegns-boken», og skal både hva skrift og innhold angår være en erstatning for den tidligere konfusiansk-inspirerte «tretegns-boken» for skolebarn. Den opprinnelige hadde tre tegn i hver linje, og den begynner med uttalelsen: «Til en begynnelse var menneskenaturen god, i natur var menneskene

like, men i praksis ble de forskjellige.» Taipingenes bok, som var på 344 linjer, begynner slik: «Den opphøyde Shangti skapte himmel og jord, skapte fjell og hav, alle ting gjorde han ferdig. På seks dager var skapelsen utført, menneskene ble satt over tingene og fikk stor herlighet.»

Vi møter alt i de første linjer noen av grunntankene i religionen, nemlig at Shangti, som kineserne i oldtiden æret, var skaperen, den allmektige som ikke har noen like, hvem alt skyldes og som fordom hadde åpenbart seg for vestens folk, og særlig for Israel. Beretningen om Gud og hans verk fant man i Bibelen, og i noen av de gamle kinesiske skrifter. Kineserne hadde derfor kjent Gud, men de var blitt forført og hadde vendt seg fra den eneste sanne Gud til de mange avguder, båret frem av buddhismen og taoismen. Bibelen var nå kommet til Kina, og man måtte studere den. Etter sigende skal den være utgitt på nytt i Nanking etter at taipingene hadde fått herredømmet der. Jeg har dessverre aldri sett noen av deres utgaver av den.

For å gå videre med tretegns-boken så nevner den ikke noe om syndefallet, Babels tårn og patriarkene, men tar opp tråden fra Det gamle testamente med Israel i Egypt. Vi får høre om deres plager der, Guds medynk med Israel, Moses, utgangen av Egypt og erfaringene i ørkenen. I dette fant taipingene tydeligvis et bilde på sin egen historie. Så kommer lovgivningen på Sinai med budene, Himmelens høye lov som ikke må endres. Resten av Det gamle testamente nevnes ikke. Men så kommer:

«Den opphøyede Shangti ynkedes over verdens mennesker og sendte sin eldste sønn ned i jordens støv. Han het Jesus, verdensfrelsens herre. Han sonet stedfortredende for verdens synd og led sannelig ondt. På et kors ble hans legeme naglet, rant hans dyre blod og frelste alle mennesker. Han var død i tre dager, ble så levende. I firti dager forklarte han himmelske ting. Da han skulle stige opp til himmelen, befalte han sine disipler å forkynne et glad budskap (fu yin), et manifest, at de som tror, blir frelst og kommer til himmelen. De som ikke tror, blir de første til å kjennes skyldige.»

Så vender boken tilbake til omtalen av den ene Gud: «For alle under himmelen er det bare én Shangti, den store herre», og så hvordan man først i Kina æret ham, men etterhånden gled bort, hvordan keiser Ming under Han-dynastiet tok imot Buddhas lov, opprettet templer og klostre, men (til straff) møtte ulykke. Og hvordan keiser Hui under Sung gikk videre og døde i fangenskap. Kinas folk er sunket dypt. Helvedes fyrste har fordreiet alle ting. Men Gud har tatt seg av folket. Han befalte sin sønn å gå ned i verden. Det var i året 1837. Så får vi en skildring av Hungs visjon og oppdrag, og av hans kamp med demonene som han overvant. Men så kommer et vers som historikerne står uforstående overfor:

«Himmelmoren er barmhjertig, høyst nåderik og kjærlig og endeløs yndig. Hun er uten like. Den himmelske frue er dydig og høyst nåderik, så hun formanet mildt og høyt.»

Hvem er dette? Kunne taipingene ikke tenke seg en sønn uten at det også var en himmelsk mor? Eller har vi her et ekko av katolsk tankegang? Vi hører ikke noe mer om henne.

Imidlertid vender tretegnis-boken tilbake til Jesu gjerning, både hans komme og at han skal dømme verden, og sier mot slutten: «Helvede er pine. Himmelen er glede», derfor blir barn formanet til å holde himmelens bud og være aktsomme både på begynnelse og ende i livet. For Gud, herskeren, elsker det rette. «Vil du få velsignelse, så følg det rette.»

Etter tretegnis-boken følger i Yeh-shih en ungdomssang som begynner som en lovprisning av Gud:

*Du sanne, opphøyde Shangti,
alle riker ærer deg fullt.
Mange menn og kvinner i verden
tilber deg sammen hver morgen og aften.*

Og i tredje vers:

*Både de forstandige og de uforstandige,
hvem er det som Shangti ikke har født?
Himmelens nåde er det vanskelig å takke for
når man får en evig herlighet.*

Så følger i denne sangen lovprisningen av Jesus som Gud sendte, som led hardt, og som frivillig ofret livet. Men nå er han gått opp til himmelen, og vi vet hvem vi skal støtte oss til.

Selv om taipingene kan tale om at Kristus ofret sitt liv for oss, så trer i virkeligheten forsoningstanken tilbake. Vel kan menneskene være onde og forføres av djevelen, men de er egentlig gode og kan holde Guds bud. De kan tro og innvie seg til Guds bud. Forbindelsen mellom Ham og menneskene er åpen og skjer mest gjennom utvalgte mennesker som Gud kommer til og taler og handler gjennom.

Taipingene hadde ingen prester, de hadde ingen kirkehus, heller ingen nadverd (de var imot vindrikking). De gjorde i stand til sine gudstjenester i hus og leire, og de ringte menigheten sammen dit. Det var forbundet med de strengeste straffer ikke å møte opp. Gudstjenestene ble ledet av tjenestemenn eller offiserer. Bønner ble bedt morgen og aften og ved måltider. Og på den syvende dag ble folk vekket til midnattsbønner. Midt på dagen holdtes den regulære gudstjeneste, og senere en aftensang. Gudstjenestene er beskrevet av Lindley som var tilstede ved flere, og som Hail siterer.

Gudstjenesten tok til med en lovprisning som til en begynnelse kan ha vært lik de vanlige protestantiske. Men i den form den har i Yeh-shih, viser den typiske forandringer:

*Lovet være Shangti, den himmelske far, den eneste sanne gud.
Lovet være den himmelske eldre sønn, verdens herre som ga
sitt liv i stedet for menneskene.*

*Lovet være Østens konge, den hellige guddommelige ånd som
frir fra sykdom og frelser mennesker.*

*Lovet være Vestens konge, regnens styrer, høy som himmelen,
et edelt menneske.*

*Lovet være Sydens konge, skyenes styrer, høy som himmelen,
et rettskaffent menneske.*

*Lovet være Nordens konge, tordenens styrer, høy som him-
melen, et edelt menneske.*

*Lovet være den beskyttende konge, lynets styrer, høy som
himmelen, et rettferdig menneske.*

Vi stopper uvilkårlig opp og spør oss selv hvordan det er mulig at man kan prise disse høyst jordiske personer og samtidig fremheve at det er bare én Gud. Hail, med støtte i Lindley, mener at lovprisningen opprinnelig var meget lik den man kjenner i protestantiske kirker, men at den senere er blitt utvidet til å ta med de forskjellige «konger».

Det er mulig at vi her har et produkt av Østens konge. Han ville være på like fot med himmelkongen, som jo ikke er nevnt i lovprisningen. Østens konge ble forøvrig selv ryddet av veien i 1856. Jeg har også gjettest på at vi her har en fordreiet tilbedelse av værguder.

For å vende tilbake til gudstjenesten:

Etter lovprisningen kom en salme, bibellesning og en trosbekjennelse som vi ikke har kunnet finne.

Så kom en bønn, bedt av lederen og gjentatt av forsamlingen, og en tale som ble brent. Den steg opp til Gud. Forsamlingen sto, musikk ble spilt og man ønsket tien-wang (Hung) et langt liv.

Så ble de ti bud lest. De ble gitt i kortfattet, reformert form:

1. Du skal tilbe den opphøyde Shangti.
2. Du skal ikke tilbe falske guder.
3. Du skal ikke frekt nevne den opphøyde Shangtis navn.
4. På den syvende dag skal du tilbe og lovprise den opphøyde Shangtis nåde.
5. Du skal ære og adlyde dine foreldre.
6. Du skal ikke drepe eller skade andre mennesker.
7. Du skal ikke være falsk og utuktig.
8. Du skal ikke stjele eller røve.
9. Du skal ikke lyve.
10. Du skal ikke begjære.

I forbindelse med budene kom også en forklaring og et vers. Etter budene kom nok en salme, med kruttkjerringer etc. Ved særlige anledninger, som brylluper og begravelser, ble også dyr slaktet, ofret og spist.

I tillegg til disse bud og forbud var vin, tobakk, pengespill og fotbinding forbudt. Den barske puritanske innstilling kom også frem i de straffer som ble anvendt. For meg ser det ut som om man ikke regnet med stort annet enn pisking og halshugging.

Hamberg forteller at om noen som var tilstede ved gudstjenesten, ga uttrykk for troen og ba om dåp, så ble den med en gang innvilget. Tre kopper te og to brennende lys ble stillet på et bord. Dåpskandidaten ble spurt om han lovet ikke å tilbe noen ånder, ikke å gjøre noe galt og å holde de ti himmelske bud. Deretter ble en syndsbejelse i den døpandes navn skrevet og brent, og slik overrakt Gud. Deretter knelte man ned, og dåpskandidaten fikk en skål med vann helt over hodet med ordene: «Renselse for forgangne synder, fornyelse og nyfødsel.» Han sto så opp, drakk gjerne te eller vann og vasket brystet for å angi den indre renselse. Til slutt ble den dømte belært om de regulære bønneformler som han skulle bruke morgnen og aften og ved måltider. Dåpsformen var den samme for menn og kvinner.

Som en del av folket kunne kvinnene delta i kampene. Giftermål var obligatorisk for høye og lave, også for enker. Man skulle ha trodd at de ville ha gjennomført det strengest mulige monogami, men, som vi har hørt, hadde Hung et større harem, og hans eldste sønn hadde flere koner.

I sin økonomiske politikk viste taipingene seg høyst radikale. Enhver mann og kvinne over 16 år skulle få hvert sitt likeverdige jordstykke. Av utbyttet skulle man beholde nok til livets opphold, men resten gå til staten og penger og verdisaker til rikets skattkammer. Hva folk fikk av jord var ikke den enkeltes eiendom, men man skulle ha nok til å bli selvhjulpne og være uavhengig av all handel.

Det er derfor ikke forbausende at taipingene blir positivt vurdert av det nåværende styre i Kina.

Selv om England og Frankrike fra 1856 var i krig med Kina, og England samtidig hadde sepoy-opprøret i India, vakte taiping-opprøret en god del interesse utenlands. Man skulle ha trodd at de fremmede makter hadde slått seg sammen med taiping-opp-

rørerne, eventuelt anerkjent det nye dynasti i Nanking, men det gjorde de ikke.

Selv om taipingene var en maktfaktor og hadde herredømmet over en stor del av Kina, så viste de selv liten interesse for utlendingene, og var bestemt av en uryggelig sikkerhet på seg selv og sin betydning. De gjorde ingen forsøk på å få i stand en regulær forbindelse med utlandet sammen med en virkelig allianse. Alt dette skyldtes, så vidt jeg forstår situasjonen, en dyp uvitenhet hos taipingene om de virkelige forhold. Representanter for de utenlandske makter gjorde noen spredte forsøk på å orientere seg om situasjonen gjennom besøk i Nanking. Blant dem var også Meadows fra det engelske konsulatvesen. Men uten konkrete resultater. Bak utlendingenes holdning lå det altoverskyggende hensyn til handelen, som først og fremst måtte beskyttes, ikke minst opiumshandelen, som med freden i 1860 fikk en offisiell anerkjennelse ved at det nå skulle avkreves toll på innførselen av den. Her var taipingene dårlige partnere med sitt absolute forbud mot opiumsrøkning.

En annen innstilling skulle man kanskje vente at misjonærene hadde tatt. Blant dem var det stor uenighet. Alle var nok klar over at det var meget ved bevegelsen som var forkastelig, og en flerhet av dem avviste den helt, deriblant Roberts som Hung i sin tid hadde besøkt i Kanton. Han var etter innbydelse kommet til Nanking og var der i lengere tid, men reiste skuffet derfra med den mening at Hung var sinnssvak. Men en del av misjonærene, som tok en positiv holdning, mente at taipingene med deres innstilling til kristendommen og utlendingene måtte kunne finne frem til en renere forståelse av evangeliet om de kom til makten. Blant disse var noen av de betydeligste misjonærer, som W. A. P. Martin og Griffith John. Og Hamberg skriver i 1854:

«So viel ist aber gewiss, dass wir nicht das ganze als ungöttlich verdammen können, wenn wir nicht in das Urtheil der Pharisäer einstimmen und behaupten wollen der Teufel zerstöre sein eigenes Reich und ermahne die Leute zum Halten der zehn Gebote. Vielmehr lässt sich eine göttliche Führung durch

das ganze wahrnehmen, die Hand der erbarmenden Liebe, die das Heil der ganzen Menschheit will. Eine so grosse, abgeschlossene und ganz eigenthümliche Nation wie die Chinesen, musste auch auf eine besondere, ihrem Charakter entsprechende Weise geführt werden.»

K I L D E R

- Tai ping t'ien kuo yeh shih (sitert som «Yeh shih») = Taipings himmelske rikes uoffisielle historie.
- Th. Hamberg: Aus dem Leben des chinesischen Insurgenten Kaisers Hung Siutshen, 1854.
- T. T. Meadows: The Chinese and their Rebellions, 1856.
- S. Wells Williams: The Middle Kingdom (1883), 1913.
- Wilhelm Oehler: Die Taiping-Bewegung (i Beiträge zur Förderung Christlicher Theologie), 1923.
- William J. Hail: Tseng Kuo-fan and the Taiping Rebellion, 1927.
- K. S. Latourette: A History of Christian Missions in China, 1929.
- Herman Schlyter: Theodor Hamberg, 1952.
- John Foster: The Christian Origins of the Taiping Rebellion, The International Review of Missions, 1951.
- Erling Gilje: Taiping-opprøret og kristendommen (Norsk Tidsskrift for Misjon, 1954).
- Erling Gilje: Taiping-bevegelsens teologi og kultus (Norsk Tidsskrift for Misjon, 1955).
- Chung Kuo Li Shih I—II, 1958. (Kinesisk historie for den høyere skole.)